

Prolog

Richmond, Londýn
15. prosince 1968

Bez ní už život nadobro nebude takový jako dřív; bez vědomí, že je někde tady kolem. Napínám sluch, snažím se zachytit její tiché šlépěje na schodech, čekám, až se zasměje, aby vnesla dobrou náladu do pokojů, které jsou jako bez života, ale hodiny prázdnoty míjejí jedna za druhou. Když zavřu oči, jako kouzlem ji vnímám: vůni jejího parfému; jak se konečky prstů lehce jako pírkem dotýká mé tváře; její pronikavé modré oči, které na mě hledí. Jenže je to jen iluze. Mámení smyslů, které ukrývá pravdu, že už tu není.

Zvedám se unaveně z křesla, a když se belhám k oknu, svírám hůl, jako by to byla končetina navíc. Ze světle šedé oblohy se sype sníh, zůstává ležet v ohybech řeky, rychle hledá úkryt před hladovými vodami Temže, která za domem vytváří zátoku. V mírném proudu se tam rytmicky pohupuje jednomístný člun. To mi připomíná, že i já jsem jako mladý vesloval s takovou vervou, zoufale jsem si přál učinit na ni dojem. Pořád ji tam vidím, jak sedí na břehu řeky, sukni vykasanou nad kolena. Se smíchem hází kámen a sleduje, jak letí výš a dál než ostatní a vysokým obloukem padá do vody, přesně v zamýšleném místě tak, aby mě postříkala.

Vidím ji všude. Ve všem. Jak tu může nebýt?

V kapse nahmátnu řetízek s přívěskem a vzpomenu si, jak ráda citovala slova Charlotty Brontëové: *„Já nejsem žádné ptáče a nedám se chytit do žádné sítě. Jsem samostatná lidská bytost se svobodnou vůlí.“*

Jaký blázen jsem byl.

„Pane Hardingu?“ nakukuje do dveří Margaret. Má na sobě dokonale čistou uniformu zdravotní sestry, což mě přenáší daleko zpět do minulosti, do hluku a pachu polních nemocnic a léčebných zařízení pro raněné vojáky a k tomu všemu, co se kdysi stalo. „Už je čas, Thomasi. Auto je tady.“

S námahou se nadechnu a opírám si čelo o okno, studené sklo mě příjemně chladí na kůži. Pohledem přejíždím po okolních domech, staré vrtošivé Temži a hledím na kopec směrem k Londýnu. Já, jediné já, vím, že je to naposledy, co se dívám na tahle místa, která mi tolik přirostla k srdci. Lékaři mi sdělili, že už mi nezbyvá moc života. To je skutečnost, se kterou se musím smířit, realita, kterou skrývám před těmi, kteří by ztropili poprask, kdyby věděli, jak moc špatně jsem na tom se zdravím – včetně mé zdravotní sestry.

„Sbalila jste mi ty dopisy, Margaret?“ ujišťuji se.

„Máte je v kufru, jak jste si přál.“

„Všechny? I ten zalepený?“ Nedokážu vyslovit: „... ten poslední.“

„Ano, Thomasi, úplně všechny.“

Přikyvuji. Kolik jich nakonec bylo? Tucty, i víc. Spousta obav a nadějí zachycených v našich slovech, moře touhy a ztrát – a lásky. Říkávala, že ona bojuje slovy, svým perem a psaním; jedinými zbraněmi, které žena může třítmat. Považovala za důležité uchovat veškerou korespondenci, zachovat vzpomínky na ta léta s odhodláním a péčí, jaké přísluší výstavám v Britském muzeu. To, že tento křehký svazek nostalgie na papíru válku přežil,

zatímco obrovské množství lidských životů bylo promrháno, mě vždycky rozčilovalo, ale teď jsem rád, že je mám. Nyní jsem připraven oživit ty dny, ještě jednou si naše dopisy pročíst, naposledy, v Paříži, podle jejího posledního přání, které vyslovila na smrtelné posteli. Myslím na ten dosud neotevřený, je na něm napsáno „*Otevřít v Paříži v předvečer Vánoc*“. Jsem zvědavý, co ještě mi může chtít sdělit.

Margaret na mě trpělivě čeká, když se šourám pokojem. Ví, že jsem tvrdohlavý starý blázen a že bych jen reptal, kdyby mi nabídla pomoc. Zabrousí pohledem k oknu a zamračí se.

„Jste si jistý, že jet do Paříže je dobrý nápad, pane Hardingu? Venku je pěkná chumelenice.“

Odmítám její obavy mávnutím ruky. „Jet do Paříže je vždycky dobrý nápad,“ odpovídám, a když docházím ke dveřím, těžce dýchám. „Zejména o Vánocích.“ Zadrhnu se v řeči. Ta slova kdysi vyslovila ona. „A protože jsem to slíbil.“

„Já jsem v Paříži ještě nikdy nebyla,“ usmívá se zářivě Margaret. „Doufám, že uvidíme Eiffelovu věž.“

Zabručím pod vousy něco v tom smyslu, že je těžké ji přehlédnout, a otáčím se, abych se naposledy porozhlédl po pokoji, chvíle a vzpomínky jsou skryty pod přehozy proti prachu, které každý rok touto dobou proměnily náš domov v Londýně v dočasné mauzoleum. „Pokud kdy bylo nějaké město vytvořené, aby vypadalo nádherně zasněžené, pak je to Paříž.“

Margaret přikyvuje a napřahuje nesměle ruku. „Tak v tom případě hurá do Paříže, pane Hardingu. A práskněte do koní!“

Její mladické nadšení mi připomíná jednoho dávného přítele a já se usmívám, když se jí chytám za paži. „Do Paříže,“ přizvu-kuji. „Doufám, že je ještě tak krásná, jak si ji pamatuji.“

Margaret za námi zavírá dveře a já se v duchu loučím se všemi, které jsem miloval a ztratil, a se všemi drahocennými dary, které mi život věnoval. Pokud jsem to správně pochopil, Paříž

by pro mě mohla mít v zásobě ještě jeden, poslední dárek.

Jenže nejdřív se musím vrátit k počátku svého příběhu, zpátky k začátku války, kterou si nikdo nepřál, války, o které se říkalo, že do Vánoc skončí.

V kapse mám první svazek dopisů a když letadlo roluje po ranveji, rozvazuji červenou stuhu a začínám číst...

PRVNÍ ČÁST

1914

„Byli svoláni s kopců,
Byli povoláni z údolí,
A země je shledala připravenými
Když vzrušeně volala své muže.“

Ivor Novello, „*Keep the Home Fires Burning*“¹

1 „Udržujte ohně v domácích krbech. ... než se chlapci vrátí domů“. Vlastenecká píseň složená v roce 1914.

Od Thomase Hardinga otci

Oxford, Anglie

10. září 1914

Drahý otče,

píšu ti ze Speciálních jednotek pro výcvik důstojníků v Oxfordu. Udělal jsem to – vstoupil jsem do armády – takže v téhle velké době budu moct sloužit naší zemi a prokázat, že jsem úctyhodný občan, přesně jako jsi to udělal ty za války v Jižní Africe.² Vrátil ses jako hrdina a já bych se chtěl zachovat podle tvého odkazu, alespoň v tomhle. Tady to působí dojmem opravdového dobrodružství, cítím, že narukovat je správná věc. U starých dobrých „Broukostřelců“³ požádalo o povýšení do důstojnické hodnosti tolik zájemců, že museli urychlit vyřizování žádostí. Už dál nebudeme střílet jen na brouky a mouchy na louce u Christ Church! Teď jde o vážnou věc.

Trápí mě, že jsme se nepohodli, když jsme se viděli naposledy. Dva dospělí muži, k tomu z jedné rodiny, by na sebe neměli křičet, když si chtějí mezi sebou vyříkat spory. Já vím, že sis přál, abych se chopil kormidla v novinách, ale my dva máme každý jinou povahu, otče. Doufám, že jednoho dne mou vášeň pro vědu pochopíš. Stát se profesorem na některé prestižní univerzitě ve světě přece není nic, za co bych měl sklidit posměch,

2 Jednalo se v podstatě o dvě tzv. búrské války za svobodu, které probíhaly v letech 1880–1881 a 1899–1902, mezi Transvaalem a Svobodným státem Oranžsko, jihoafrickými republikami búrských osadníků, na jedné straně a britským impériem na druhé.

3 „Bugshooters“ byla speciální jednotka pro výcvik důstojníků při Oxfordské univerzitě, ve které se důstojníci cvičili střelbou na brouky.

i když vím, že s tím nesouhlasíš. Alespoň tě nezklamu v tom, že se budu aktivně účastnit války. Ve válce jsme si všichni rovní. To jsi přece kdysi řekl Ty, nemám pravdu?

Will Elliott narukoval taky. Budeme dokonce ve stejném pluku. Myslím, že budeš rád, když budu ve stejné jednotce jako můj nejlepší přítel. Všichni věříme, že válka vezme rychlý konec, takže mě můžeš očekávat doma do Vánoc, pak si můžeme znovu promluvit. Já se samozřejmě moc těším na bleskové vítězství a na období svátečního veselí.

Přeju ti vše nejlepší, otče. V bitvě na Tebe budu myslet.
Tvůj syn,
Thomas

Od Evelyn Elliottové Willu Elliottovi

12. září 1914

Richmond, Anglie

Nejdražší Wille,
maminka mi řekla, že jsi narukoval. Nic jiného jsem ani nečekala, a tak Ti posílám tento krátký dopis, abych Ti dala vědět, jak neuvěřitelně hrdí na Tebe všichni jsme. Britská armáda má štěstí, že Tě má. Konečně dostaneš šanci přivést domů nějaká svá vlastní vyznamenání a přidat je do rodinné sbírky. Tatínek se nadýmá pýchou, jak si dokážeš jistě představit, přestože se obávám, že nečeká, že se vůbec dostaneš do bojové akce. Předpokládá, že bude po všem, než se vůbec dostavíš do výcvikového tábora. Přestože vím, že jsi celý zhavý přispět svým dílem, doufám, že má tatínek pravdu.

Slyšela jsem, že narukoval i Tom Harding. Vy dva jste byli odjakživa nerozluční, a pokud musíte jít do války, jsem ráda, že vím, že tvůj nejlepší přítel je s Tebou. Pokud bude tahle válka

bitvou dovedností a schopnosti myšlení, pak si britská armáda nemůže přát lepší dva rekruty, přestože si jen těžko dokážu představit Toma Hardinga, jak se žene do boje s puškou a bajonetem. Podle mého názoru by měl spíš o válce napsat diplomovou práci, než se jí účastnit. Dej na něho pozor. Víš, jak dokáže být občas tvrdohlavý.

Tatínek se ještě rozčiluje, že odložili dva poslední zápasy mistrovství hrabství v kriketu, zejména když má Surrey velkou šanci vyhrát. Říká, že září bez kriketu je jako prosinec bez sněhu – prostě to není ono. Chudák tatínek. Má nejspíš pocit, že zůstal pozadu za všemi těmi mladými muži, kteří se vypravili do války.

Napiš občas pár řádků, ano? Víš, jakou má maminka starost.

Tvá sestra

Evie

X

Od Willa Elliotta Evelyn Elliottové

15. září 1914

Oxford, Anglie

Drahá Evie,

mockrát Ti děkuju za projev důvěry – Tom a já jsme nabití vzrušením, přestože to není to nejvýstižnější slovo. Josh a Dean jsou tu taky, i Bill Spry; v podstatě celá naše kolej, vydali jsme se udolat nepříteli. Ti zatracení žrouti zelí, tak se tu říká Němcům, ani nezaznamenají, kdo je rozšlapal.

Buď na mámu a tátu hodná, zatímco jsem pryč. Žádné neplechy, které tak ráda tropíš, slyšíš? Nebudu po ruce, abych Tě tahal z bryndy.

S přáním všeho nejlepšího

Will